

DETERMINATIE

Nils van Duivendijk

TJIFTJAF EN FITIS

Wat is het probleem?

Tot zo'n 30 jaar geleden hadden vogelaars de grootste moeite om tjiftjaf en fitis uit elkaar te houden zolang ze niet zongen. Door toegenomen kennis wordt het steeds makkelijker, maar er blijven individuen die hoofdbreken bezorgen, zelfs als ze zich redelijk laten zien. Verschillen in details van de vleugelstructuur maken ook de determinatie van die lastige individuen mogelijk, maar daarvoor moet je de vogel wel erg goed zien, goed fotograferen of in de hand hebben... Een normale velddeterminatie van een stille vogel moet altijd gebaseerd zijn op een combinatie van onderstaande punten.

Onderdelen

- Misschien zouden veel vogelaars starten met de pootkleur, maar de kleur en "tekening" van de onderdelen is misschien wel het meest constante verschil bij een minder dan zeer goede waarneming. Fitis heeft altijd "schone" en hoofdzakelijk witachtige onderdelen, zonder geelbruine zweem of diffuse streping op de flanken. Vooral de tjiftjaffen die broeden in Midden-Europa hebben standaard groezelige, streperige geelbruine onderdelen, minimaal flank. Fitis heeft vaak een geelachtige borst die contrasteert met de vrijwel witte rest van de onderdelen, een combinatie die bij tjiftjaf normaal niet voorkomt.

Koppatroon

- Bij tjiftjaf is de lichte oogring minstens even duidelijk als de wenkbrauwstreep, bij fitis is de wenkbrauwstreep normaal veel beter ontwikkeld en de oogring juist minder. Het geeft beide soorten (mede door de kenmerken die hieronder nog staan) een redelijk kenmerkende "smoel" maar er zijn natuurlijk weer uitzonderingen, waardoor deze kenmerken niet op zichzelf staand gebruikt mogen worden...
- Fitis heeft vaak een duidelijkere donkere oogstreep dan tjiftjaf.
- Fitis heeft vaak lichtere, enigszins gevlekte wangen, bij tjiftjaf is dit meer egaal donker.

Pootkleur

- Het klassieke kenmerk: tjiftjaf heeft donkere en fitis lichte poten, maar zo simpel is het niet! Je kan wel stellen dat tjiftjaf altijd donkere poten heeft. Fitissen uit de meer noordelijke regio's in Europa en Azië (die hier gedeeltelijk doortrekken) hebben eveneens donkere poten, maar hun tenen zijn vrijwel altijd lichtgelig.

Vleugelstructuur

- Fitis heeft een langere vleugel dan tjiftjaf, dat zich het best laat vertalen in een langere handpenprojectie. Handpenprojectie is een wat technische term voor het deel van de handpennen dat, in zit, voorbij de rest van de vleugel steekt (de rest van de vleugel is in dit geval de bundel armpennen en tertials). Bij fitis is die handpenprojectie ongeveer 80-100%, bij tjiftjaf ongeveer 50%. Het geeft fitis een meer langgerekt uiterlijk dan tjiftjaf, maar er is natuurlijk wel wat ervaring voor nodig om dat te kunnen gebruiken. Om te oefenen met handpenprojectie: verge-

lijk eens kwikstaarten en piepers met koekoek en zwaluwen (resp. geen handpenprojectie en zeer lange handpenprojectie).

- Nog technischer is het aantal versmallingen aan de buitenste handpennen. Veel vogels hebben kleine inkepingen in de buitenvlag van de buitenste handpennen. Fitis heeft er altijd 3, tjiftjaf altijd 4! Natuurlijk is dit iets dat je vrijwel nooit in het veld kunt zien, maar op een redelijk goede foto is het vaak verrassend goed te doen.

Geluid

- Naast de zang (waar we het hier niet over hoeven te hebben...) is de roep verschillend. Bij beide soorten oplopend in toonhoogte maar bij tjiftjaf vloeiend en min of meer eenlettergrepig (wiet), bij fitis meer tweelettergrepig (hu-iet).

Fitis en tjiftjaf - Wim de Lange

Wetenswaardigheid

Tjiftjaf is in feite een complexe verzameling van ondersoorten en soorten. Canarische tjiftjaf, Iberische tjiftjaf en Siberische tjiftjaf zijn bijvoorbeeld drie vormen die qua uiterlijk en geluid verschillen van de bij ons broedende nominaat vorm *collibytta*, zeg maar gewone tjiftjaf. Canarische tjiftjaf en Iberische tjiftjaf worden al als aparte soorten beschouwd en Siberische tjiftjaf gaat in de toekomst misschien volgen. In het Midden-Oosten zitten weer andere ondersoorten die zingen als onze tjiftjaf, maar roepen als Siberische... Bijzonder lastig natuurlijk maar ook interessant. Er wordt op dit moment onderzoek gedaan om het "tjiftjaf-complex" beter in kaart te brengen.